

Huse med sjæl og identitet i Gladsaxe Kommune

ARNE J. HERMANN

Gladsaxe Kommune er en forstad til Hovedstaden, hvor der i lighed med alle andre større byer hurtigt opstod behov for ekspansion, efterhånden som de bymæssige områder voksede i årene omkring 1900 – i takt med vandringerne til byerne.

Gladsaxe er i dag en moderne gennemsnitskommune med villakvarterer, etageboliger, højhuse og industri- og kontorkvarterer. Men indtil år 1900 var det et tyndt befolket kirkesogn, hvor fire landsbyer havde levet deres stille, traditionelle liv gennem århundreder.

Udviklingen tog fart, da nabosognet Brønshøj med Utterslev og Emdrup blev indlemmet i København, og blikket blev rettet mod Gladsaxe Sogn – i første omgang den nærmest liggende bydel, Søborg, den gang kendt som Buddinge Mark, hvor Utterslev Mose dannede skellet til København.

Nybyggerne på den bare mark uden for grænsen til København fik et særligt forhold til deres boliger – og bl.a. derfor var det især i pionerårene almindeligt, at de nybyggede huse fik navne.

Det var dengang, da menneskene havde et meget tæt forhold til deres bolig og hjemstavn. Så tæt, at de følte, at boligen havde en "sjæl", og derfor gav de husene navne, der afspejlede det, der følte som karakteristisk for stedet og det, beboerne identificerede hjemmet med.

Vi skal helt tilbage til stenalderen, da vore forfædre omkring 3.000 f.v.t. opgav tilværelsen som omstrejfende jægere og fiskere for

i stedet at rydde skov og skabe sig et liv som fastboende bønder (bonde betyder oprindelig "boende") – og således opstod de utallige små bondesamfund, som har præget vort land gennem årtusinder.

LANDSBYLIV GENNEM 5000 ÅR

Vi kan forestille os, at de fire landsbyer, som nutidens Gladsaxe Kommune omfatter – Gladsaxe, Buddinge, Mørkhøj og Bagsværd – har en 5000 årig historie bag sig, og at de fire små landsbysamfund har levet en ubrudt tilværelse præget af principielt samme livsmønster – i pagt med naturen, i afhængighed af markernes afgrøder og dyrene, suppleret med, hvad moserne og skovene kunne yde, fra ca. 3000 f.v.t. til omkring 1900, da den bymæssige udvikling satte ind.

Gårdene, landsbyernes centrale elementer, suppleret med de jordløse huse til landarbejdere, håndværkere og evt. handlende, havde navne, som dels var praktiske i et samfund uden vejnavne (og da slet ikke nummerering) og dels var en tilkendegivelse af, at man havde ligesom et personligt forhold til sin hjemstavn og boligen.

Alle gårde havde et navn, ofte med relation til beliggenheden i forhold til verdenshjørnerne (Nørregaard, Søndergaard, Østergaard og Vestergaard), eller terrænet (Højgaard, Bakkegaard, Dalgaard, Kærgaard, Damgaard, Mosegaard o.l.),

Andre karakteristiske gårdnavne tog udgangspunkt i træer og andre vækster (Pilegaard, Egegaard, Ahorngaard, Tjørnegård, Poppelgaard o.l.) eller stednavne som Mørkhøjgaard, Bagsværdgaard og Gladsaxegaard.

DRØMMEN OM EGET HUS

Traditionen fra landsbyernes gårde følges op og videreføres, da den bymæssige udvikling tager fat i de første årtier af 1900-tallet, hvor villaudstykningerne breder sig på de gamle bondeagre.

Det var alvor for nybyggerne i Gladsaxe Kommunes bymæssige pionertid. Boligen var ikke et tilfældigt sted, man havnede i for en tid. Næh, det var noget, man havde drømt om og slidt for. Det var folk med jævne, eller rettere: yderst beskedne indtægter, som også måtte leve yderst spartansk, og som måtte sætte meget ind på formålet, hvis det skulle lykkes at skaffe familien egen bolig i frie omgivelser.

Det var ofte folk, som kom fra landet, men havde måttet søge livets udkomme i storbyen. Drømmen om at bo i eget hus med have og lys og luft omkring sig havde mange aldrig opgivet, selv om de var henvist i første omgang til at bo i brokvarterernes lejekaserner.

Drømmen om en tilværelse i det grønne kunne mange realisere i de villakvarterer, der rejste sig i Gladsaxe i det tyvende århundredes begyndelse. Og i de mange nye huses navne afspejles en lang række fællesmenneskelige håb og drømme om held og lykke – og ikke mindst et hyggeligt familieliv i frie omgivelser.

Når man fordyber sig i et emne som dette, slår det én, at skikken med at navngive sit hus og dermed give det identitet er gammel, men i stærkt aftagende siden ca. 1930.

Et meget stort antal villaer i de gamle villakvarterer i Gladsaxe Kommune har en markant ramme iøjnefaldende placeret på husets facade med plads til husets navn – og i heldige tilfælde også årstal for opførelsen.

Men ak, i dag står et flertal af disse rammer tomme, fordi nyere slægtled ikke har megen sans for den slags, og mange steder er de gamle navne enten i forfald og direkte ulæselige – eller også råt og brutalt malet eller kalket over, så de slet ikke er til at identificere.

Så er der blot tilbage et gabende tomt felt, der viser, at her har folk uden respekt for tidligere slægters livsmønster huseret.

De mange 1930'er bungalows i Gladsaxe Kommune har sjældent navne, dels fordi skikken var i aftagende, og dels fordi bygge-

stilen næppe indbyder til et prydende navn. Det passer bedre til de foregående årtiers toetagers "murermeister"-villaer.

Den oversigt, som her fremlægges, foregiver ingenlunde at være udtømmende. Den baserer sig dels på intense studier "i marken" på Gladsaxes flere hundrede villaveje og dels på gamle vejvisere – suppleret med oplysninger fra venlige mennesker med interesse for lokalhistorien.

Men dels er mange navne forsvundet takket være tidens uforstand, og dels har mange aldrig eller kun tilfældigt fundet vej til vejviseren, og endelig er mange uforklarlige og umulige at rubricere. Så en del af det foreliggende kildemateriale er ikke taget med her af hensyn til overskueligheden.

HOME, SWEET HOME...

Det mest nærliggende, når man skal navngive sit hjem, er naturligvis at kalde det noget med "hjem" eller – hvis det skal være fint og give et pust fra det store udland – med den engelske betegnelse "home", foruden forskellige varianter af det, besidderne forestiller sig i forbindelse med hjemmet.

Således har vi *Vort Hjem* på Maglegårds Allé 72, *Home*, Niels Finsens Allé 84, *My Home*, Uranienborg Allé 18, *Villa Home*, Gammellosevej 225 (en stor herskabsvilla), hvor både navn og årstallet 1902 ses tydeligt.

Var man kyndig udi det engelske, vidste man, at "My home is my castle", så på Marienborg Allé 46 kunne man finde en villa med navnet *Castle*.

Var man stemt for det mere følelsesladede, havde man *Arnen* ("hjemmets arne!"), som ses både i Selma Lagerlöfs Allé 43 og i Niels Finsens Allé 86, mens familiesammenholdet smukt betænkes med *Du og jeg* på Maglegårds Allé 56.

Der er også noget rørende ved et navn som *Fælles Flid*, et gart-

neri på Mørkhøjvej 89-95 (som senere benævnes *Tjørnely*). *Fælles Flid* ses også (i 1991) som navn på en villa, Zolas Allé 8.

FAR, MOR OG BØRN...

Men til et hjem hører også beboerne, og hvad er mere naturligt end at opkaldte et hus efter en person, moderen, datteren, faderen, sønnen – eller hvad?

Blandt de mere uopfindsomme er huse med pigenavne som *Alma*, Zolas Allé 4, *Anitra*, Ericavej 82-90, *Bettina*, Maglegårds Allé 6 (som i dag optræder under navnet *Else* – man aner omskiftelser i familie- og ejerforholdene) og *Carmen*, Søborg Hovedgade 76. Det var en ganske statelig villa med navn og årstallet 1911 klart at se lige til nedrivningen i 1988. Her fik Søborg sit første postkontor i form af et beskedent "brevsamlingssted". *Dagmar*, Carl Blochs Allé 21, *Dora*, Maglegårds Allé 11, *Doris*, Mars Allé 5, *Elsa*, Søborghus Allé 16, *Eirene*, Uranienborg Allé 21, *Esther*, Selma Lagerlöfs Allé 43, *Gurli*, Christoffers Allé 147, *Helle*, Kiærs Allé 4 og Kiplings Allé 5, *Iris*, Marienborg Allé 22, *Karen*, Runebergs Allé 30, *Klara*, Marienborg Allé 35 og *Lilly*, Søborg Hovedgade 72, der eksisterede fra 1904 til 1986. *Liz*, Søborghus Allé 9, *Maja*, Kiplings Allé 22 (her er et af de få steder, hvor en forklaring kan efterspores, idet huset i 1924 angives at være ejet af en enkefrue Maja Nielsen), *Margrethe*, både Selma Lagerlöfs Allé 4, Wergelands Allé 15 og Gladsaxevej 6, *Marttha*, Huldbergs Allé 6, *Mia*, Til Jernbanen 12, *Valborg*, Runebergs Allé 21, *Pauline*, Marienborg Allé 16, *Poula*, Stengårds Allé 71-73, og *Ruth*, Aldershvilevej 91. Her boede arbejdsmand Lars Peter Larsen, der var socialdemokratisk sognerådsmedlem 1925-43. Han gik under navnet "Lars Peter Ruth", mens konen hed Karen.

Blandt de langt færre drengenavne møder vi: *Alex*, Gammelmo-sevej 155-157, *Carl*, Stengårds Allé 47 og Kirstens Allé 10, *Carl Johan*, Søborg Hovedgade 73 og *Harry*, Søborg Hovedgade 95.

Yderligere havde man *Jim*, Runebergs Allé 41, Søborg Forskønnelsesforenings mønsterhus fra 1916, *René*, Maglegårds Allé 30 (fra 1906) og *Skjold*, Gladsaxevej 103, ifølge vejviseren 1924 ejet af maskinarbejder Carl Adolph Skjold Schmidt.

Også i en række sproglige forbindelser med personnavne dominerer de kvindelige navne. Mest markant blandt disse er *Mariehåb*, der lå på Bagsværd Hovedgade 138, hjørnet af Bindeledet, hvor det nuværende Bagsværd Torv med parkeringskælderen er. *Mariehåb* var et "lyststed" fra slutningen af 1700-tallet, tidl. kendt som "Cassesminde". Navnet Mariehåb skyldtes kammerrådinde Anne Marie Olivarius, som overtog ejendommen i 1821.

Mange hyggelige navne dukker op i forbindelse med personnavne. Således *Anebo*, Selma Lagerlöfs Allé 28, der ejedes af ramme-fabrikant Robert Peters, hvis hustru Ane var konservativt medlem af Gladsaxe Sogneråd fra 1950 til sin død i 1952.

I samme stil har vi *Emiliebo*, Wergelands Allé 12, og *Mariebo*, Gladsaxevej 114, hjørnet af Runebergs Allé, der ejedes af en af de mange østjyder, der slog sig ned i Søborg, skræddermester Laiser Altmann, i dag Søborg Cykelimport.

Bo rimer på ro, og hvem under ikke hinanden netop ro? Vi møder således *Karlsro* på Kiplings Allé 23, *Mariero*, Selma Lagerlöfs Allé 18, hvor snedkermester Johs. Madsen etablerede et større maskinsnedkeri i 1906, som i 1947 flyttede til Gladsaxevej 315, hvor der efter dettes nedlæggelse kom "ungdomspark" i 1973.

Sofiero optræder ikke mindre end tre gange – på Kirstens Allé 12, Bagsværd Hovedgade 128 (nabo til kroen) og Buddinge Hovedgade 37-39 (over for det nuværende hovedbibliotek), hvor trævarefabrikken Dannebrog havde til huse.

Men også erindringen om slægtninge har givet inspiration til mange husnavne. Således *Camillas Minde* på Aldershvilevej, hvor skibsrestauratør Petersen kunne præstere storfrugtede engelske

stikkelsbær, som han selv havde hjembragt – bærrene var så store som blommer!

Karens Minde på Buddingevej 339-41 var et stråtækt bondehus, nabo til den senere maskinfabrik Iron (senere igen “aktivitetshus” med adresse Telefonvej 7). Huset var omkring århundredeskiftet ramme om frk. M.A. Andersen-Høyers privatskole, som i 1903 fik til huse i den ny, større villa “*Ora et labora*” på Lauggårds Allé 13-17 (se afsnittet “Fremmede frugter”), indtil eleverne sammen med bestyrerinden overflyttedes til den nystartede Søborg Kommuneskole i 1908.

Mariesminde, Niels Bohrs Allé 17, byggedes i 1919 af en af de mange driftige håndværksmestre, Laiser Leitmann, der var indvandret fra Østeuropa. Han fik et stort firma, Dansk Kontormøbelfabrik, der bl.a. leverede inventar, da Gladsaxe fik sit første egentlige rådhus i 1937.

På sværdsiden møder vi *Gunnars Minde*, Niels Bohrs Allé 15, og *Vilhelms Minde*, Gammelmosevej 320, hvor Anders B. Heinze i 1918 anlagde et af kommunens mange markante gartnerier. På ejendommen byggedes i 1950'erne dels en etageejendom og dels rækkehuse langs vejen Solbærvænget. Et mere uforklarligt navn er *Dewets Minde*, Stengårds Allé 87-89. Et af de navne, som af indlysende grunde varmer mit hjerte mest, er *Arnes Minde* på Grønnemose Allé 108.

Personnavne indgår i mange sammenhænge som fx -høj, -dal, -borg, -hus, -gave, -lund, -kjær osv. Således har vi *Johannehøj*, Buddinge Hovedgade 19-23 og *Louisehøj*, Møllemarken 55, hvor der var gartneri og senere – i 1930'erne Ingeborg Helms' praktisk-teoretiske husholdningsskole. Den store fornemme villa fra omkring århundredeskiftet ligger der endnu.

Brødrehøj, Søborghus Allé 5, er en større ejendom med fire lejligheder, hvor en navneplade både angiver husets navn og årstallet

1902. *Brødrehøj* er måske den første villa, der blev opført, efter at salget af de nyudparcellerede grunde fra Søborggård var påbegyndt. Ifølge "Villabyen Søborg, et Bidrag til Byens Historie", skrevet (i hånden) af krigsassessor H.P. Andersen i 1914, blev den første parcel solgt den 14. januar 1901 – vi kan gætte på, at startskuddet for Søborg og dermed hele Gladsaxe Kommunes bymæssige udvikling netop affyredes på Brødrehøj...

I Stengårds Allé-kvarteret, hvor der var mange lavninger med vådområder, ser vi *Carolinedal*, Stengårds Allé 48, og *Emiliedal*, Stengårds Allé 70-80

Nok så prætentivt lyder *Carlsborg*, der lå på Søborg Hovedgade 181-83 ved Carl Møllers Allé, hvor senere Skandinavisk Gummifabrik kom til at ligge, og i 1980'erne beskyttede boliger.

Hvad er mere nærliggende end at benytte betegnelsen slet og ret "hus" som i *Ankerhus*, Pinievej 15, *Volmerhus*, Niels Finsens Allé 84, og *Forchhammerhus*, Til Jernbanen 9, hvor både navn og årstallet 1918 ses tydeligt i dag. Her boede lige ved den gamle Bagsværd Station, i en stor, højt placeret villa, to kendte Gladsaxe-borgere, Olaf Forchhammer, der var medlem af Gladsaxe Sogneråd 1921-25 og stadsingeniør i København 1936-52, samt læge Ellen Forchhammer.

En af de fornemste boliger i Gladsaxe Kommune var det herregårdslignende palæ *Haraldsgave*, Skovalleen 30, der blev bygget i 1915 af forretningsmanden Harald Plum (1881-1921) som en gave til broderen, civilingeniør Niels Munk Plum. Bygningen var et mini-herresæde i klassicistisk stil med romantiske detaljer og et tilhørende på en halv snes tønder land. Det blev i 1949 overtaget af Bagsværd Kostskole.

Om det er substantivet kjær/kær eller adjektivet, der refereres til i *Carlskjær*, Silene Allé 9, står ikke klart. Det var et gartneri, oprettet i 1907. Mindre tvetydige, men nok så rørende er *Ejnar's Lyst*, Zolas Allé 6, og *Jolands Lyst*, Huldbergs Allé 6. Desuden *Christia-*

nelyst, Bagsværd Hovedgade 239-41, i det nu forsvundne Stralsund. I 1922 har det ikke husnummer, men ejeren angives som Peter Svendsen, husejer, og desuden angives Christiane Svendsen, frk. assistent, som åbenlyst har givet anledning til navnet.

Axellianelyst på den gamle Bagsværdvej 344, som i 1940'erne blev til Aldershvilevej 122, dvs. der, hvor Bindeledet senere blev anlagt. På Søvej 30-36 lå *Carlslund*.

Besiddeglæde anes i *Christians Eje*, Buddingevej 130, mens villaen med navnet *Eie* mellem Triumfvej og Einarsvej, i dag med adresse Einarsvej 94, har en helt speciel baggrund.

“Eie” var et af de mange gartnerier i Gladsaxe Kommune, som ikke mindst lå tæt langs Triumfvejs østside. Gartneriet, der var oprettet 1901, havde tidligere adresse på Triumfvej 58-64. Det dækkede ca. tre tønder land og var beplantet med frugttræer og buske. Men med første verdenskrigs udbrud befalede Krigsministeriet den 3. august 1914, at alt skulle hugges ned for at skaffe frit udsyn og skudfelt fra forterne i Lyngby og Bagsværd. Herefter gik man over til at dyrke stauder og snitblomster.

Navnet Eie er konstrueret ud fra forbogstaverne i ejeren Thorvald Müllers (d. 1947) døtres navne: Ellen (f. 1895), Iris (f. 1899) og Esther (f. 1903). Villaen ligger der endnu, og navnet ses tydeligt (mod havesiden).

En særlig genre inden for hus-navngivningen er sammensætningen af forbogstaver med relation til familien, hvilket ofte kan give barokke resultater – og svært gennemskuelige oprindelser, hvis ikke man er så heldig at få kontakt til familie, naboer el. lignende, som kan løse gåden.

Et kryptisk eksempel er *Aaphe*, Buddingevej 102, hjørnet af Møllestien, der ligger kun et par huse fra grænsen til Lyngby-Taarbæk Kommune. Her havde gartner Emil Jespersen i århundredets begyndelse navngivet sit hus efter børnene Alfred, Aksel, Petra,

Henry og Else. Siden kom der nok et barn til. Han fik navnet Aage – og hvordan å’et skulle kunne være kommet ind er et åbent spørgsmål. Det var på denne ejendom, gartneriet *Fortly* opstod – med navn efter det nærliggende Lyngby Fort, som blev bygget som led i den omstridte Københavns Landbefæstning i 1880’erne.

STORE FORHÅBNINGER...

Mange husnavne er inspireret af de mange håb og drømme om lykke, fryd og fremgang osv, som vi alle inderst inde nærer – og måske forestiller os, at en navnebesværgelse på husets facade kan sikre.

I denne kategori er det “håbet”, der dominerer. *Håbet* er således navnet på huse på Bagsværd Hovedgade 79 og Selma Lagerlöfs Allé 33, mens *Håbets Bo* var navnet på den ejendom, snedkermester Kvetny, en af de mange østjødiske iværksættere, og hans søn Herman ejede på hjørnet af Søborg Hovedgade og Søborghus Allé. Desuden er der *Sallings Håb*, Kiplings Allé 21, *Godthåb*, Marienborg Allé 16, og når det skulle være rigtig fint, skrev man det på udenlandsk – her fransk: *Esperance*, Søborghus Allé 14.

I tråd hermed er det lykke og fremgang, der præger billedet med navne som *Lykkens Minde*, et gartneri fra 1903 på Buddingevej 418 – siden med ændret gadebetegnelse: Tinghøjvej 96-100 – og Tobaksvej (ved nuværende Skandinavisk Tobakskompagni).

Hertil føjer sig en række navne med -lyst, bl.a. den store ejendom *Jægerslyst*, Aldershvilevej 112-16. Det var oprindeligt et “lyst-sted”, som lå lige til 1966, hvor det blev erstattet af en etageejendom. Her ser man det særsyn, at den nye ejendom på en minde-tavle ikke alene mindes navnet, men også afbilder den oprindelige ejendom sammen med dens årstal: 1805 til 1966.

Skovlyst, Bagsværd Hovedgade 259-61, var et stråttækt hus i det nu helt forsvundne Stralsund mellem Bagsværd By og Haresko-

ven. Mens *Sommerlyst* var et udflugtssted med en populær restaurant på Gammelmosevej 171-73.

Bevidstheden om at nå fremad i tilværelsen har tilsyneladende også inspireret en del – således *Målet*, Buddingevej 110-12, *Victoria* (latin for "sejr") på tidligere Bagsværdvej 327 (=nuværende Godtgemt 9-15 og Aldershvilevej 109-13), hvor Bagsværd Skole havde til huse indtil 1906.

Progres (fransk for fremgang), Buddingevej 199-201, *Go-on* (fremad på engelsk), Selma Lagerlöfs Allé 47, *Frem*, Marienborg Allé 4, og *Triumpf*, et stort gartneri, vel et af de største og ældste i Gladsaxe Kommune, der var grundlagt 1896 af Rasmus Johannesen og videreført med godt otte tønder land af sønnen William f. 1920). Dette gartneri fortsatte til 1954, og om dets særprægede navn beretter Robert Einfeldt i "Slægtshistoriske Strejflys" (1972) bl.a.:

Jorden har efter tur været ejet af en operasanger, en komtesse, en markedsgøgler, en pastor emeritus og en møllersvend, men beretningen vil fylde for meget i en slægtshistorie. Jeg piller blot en lille enkelthed ud, ikke fordi den er vigtig i forhold til, hvad historien ellers har at fortælle, men fordi den giver svar på, hvorfor et beskedent gartneri på en øde udmark er kommet til at bære så pompøst et navn. Det begyndte med, at møllersvenden en gang i 80'erne tog fat på at bygge hus på jorden. Af en eller anden grund overlod han arbejdet til et par udensogns håndværkere, hvad Bagsværderne tog ham så ilde op, at de hver nat huserede på byggepladsen og ødelagde, hvad de kunne overkomme. Krigen stod på i månedsvis, men mølleren fik omsider sit hus under tag, og med front mod fjenden gav han da ejendommen navnet "Triumph". Det lokale folkevid vrængede det hurtigt om til "Trilom", velsagtens for dermed at mindes de natlige forlystelser på byggepladsen, men måske også

som et varsel om, hvad der ventede mølleren selv og hans mulige efterfølgere på den lille fattige lynglod.

I første omgang så det ud til, at varslet skulle gå i opfyldelse. Mølleren måtte gå fra stedet i 1896 og begyndte som arbejdsmand. Men så kom Rasmus Johannessen til, og han fik som sagt sat skik på tingene. Økonomisk klarede han sig igennem, så han kunne forbedre jorden og snart efter købe et par af nabolodderne. En tid forpagtede han "Haraldslund"s jorder og drev dem som landbrug, og imens blev gartneriet så meget bedre funderet, at man efterhånden glemte de gamle spottegloser. Lidt efter lidt kom der til at så respekt om virksomheden, varigt bl.a. på den måde, at da den gamle Møllevej nogle år senere skulle døbes om, var sognerådet enigt om, at der nu kun var ét navn, der passede til forholdene, nemlig Triumfvej.

I håbet om at kunne drive det til noget i det nye forstadskvarter kan man se *Frem*, et fotografatelier på Frederiksborgvej = Søborg Hovedgade 90, hjørnet af Carl Blochs Allé. Huset blev nedrevet i 1983 for at gøre plads for en parkeringsplads. I samme ånd er *Fortuna* (latin for lykke) lidt længere ude ad hovedgaden i nr. 98. Her residerede elektriker N. Christensen i en villa, som i 1939 kom til at rumme Uhls Boghandel. Siden er den blevet til Søborg Bodega.

I samme optimistiske stil har vi et par navne med "fryd". Villaen *Frydenhøj* på Bakkedraget 31 og gården *Frydendal*, der havde adresse på Mosevej 21-27, lige ved Utterslev Mose.

FRED OG RO...

Et dybt næret ønske blandt menneskenes børn har altid været ønsket om fred, og hvad dertil knytter sig af ro, hygge, hvile, harmoni osv.

Og når det skulle være helt rigtigt, valgte man de lærdes internationale sprog, latin, hvor fred hedder "pax". Vi har således ikke

mindre end fem villa *Pax*'er: Møllemarken 17, Marienborg Allé 34, Selma Lagerlöfs Allé 1, Bagsværd Hovedgade 152 og Niels Bohrs Allé 34. Hertil knytter sig navne som *Fredbo*, Stengårds Allé 35-37, *Fredebo*, Kirstens Allé 12, *Fredensbo*, Selma Lagerlöfs Allé 1 og *Fredhjem*, Lykkesborg Allé 42.

Fredensborg, Buddingevej 114-28, lyder nok så royalt, mens *Siesta* giver mindelser om afslapning i sydlandsk stil (Knuds Allé 15).

Hvile ønsker vi også alle som i *Fridags Hvile* på Gladsaxevej 92-94 (hvor der nu er Texaco-tank) og det navnkundige lyststed *Aldershvile*, hvilket også var navnet på en mere beskeden villa på Kontorvej 8, hvor der senere kom sygekassekontor. I samme ånd var *Aldersro* på Tolstoj Allé 26, mens det måske allermest kære vil-lanavn i Gladsaxe Kommune var: *Lille Hyggelighed* på Buddingevej 305-07, på hjørnet af Buddinge/Søborg Hovedgade, hvor rådhuset nu har bredt sig.

SOL ER OPPE...

Solen har overalt været tilbudt som liv- og grødegiver – ikke mindst blandt nordboerne med det barske klima.

Vi ser da også denne sol- og lyskult afspejlet i en række navne som *Solhøj*, Søborg Hovedgade 81 (nabo til kirken). *Solvang*, både på Venusvej 28, Lyngen 11, Kiærs Allé 7 og Kontorvej 18, er i samme genre.

Solhjem lå på Niels Finsens Allé 47, hjørnet af Carl Blochs Allé, hvor Gladsaxes første og vel også eneste synagoge var indrettet i en stue hos skræddermester Moritz Weisdorff. Der var også et *Solhjem*, Niels Bohrs Allé 19, et *Solbjærg*, Dickens Allé 52, og en *Solbakken*, en herskabelig grosserervilla på Søvej i Bagsværd. I samme ånd er *Lyset*, Tinghøjvej 68, og *Gry*, Maglegårds Allé 77.

DANMARK DEJLIGST...

Vi har alle – næsten da – bondeblod i årerne, og Gladsaxe var da også et landsbysamfund, eller rettere fire sådanne, op til år 1900.

Minderne om landlivet og sværmeriet derfor – ses i navne som *Landlyst*, Mars Allé 17-19 og Marienborg Allé 24, *Landly*, Kiplings Allé 30, *Landro*, Kontorbvej 10-12, et stråttækt bondehus, der måtte vige, da den “nye” sygekassebygning blev opført 1954.

Landlivets glæder afspejles også i en række navne indeholdende begrebet “vang”, i ældre tid betegnelsen for den dyrkede agerjord. Således *Vangen*, Frødings Allé 21, *Vangehuset*, Wergelands Allé 4, *Kildevang*, Kildebakkegårds Allé 99, *Dannevang*, Kiplings Allé 32, og *Højvang*, Kiplings Allé 17.

ELVERPIGERNE DANSEDE...

Men også de mere mystiske sider af naturen har fascineret i Gladsaxe Kommune. Således har folkeviseverdenens naturmystik fra middelalderen inspireret navne som *Elverhøj*, Marienborg Allé 55 fra 1912, *Elverkrat*, Stengårds Allé 39-41, *Ellekilde*, Stengårds Allé 59, *Gurre*, Niels Bohrs Allé 14, og *Pan*, Skovalleen 31, opkaldt efter hyrdernes og skovensomhedens gud, *Lyshøj*, Dickens Allé 47, og den flotte villa på Bagsværd Hovedgade 210-12 med det gådefulde navn *Tax På Troldehøj*. Det var dyrlægens villa, som senere blev overtaget af Odd-Fellow-brødrene.

Et lidt andet gammelnordisk perspektiv anes på Højgårds Allé 32 med *Brejdablik*, bygget 1924 og opkaldt efter guden Balders bolig i den nordiske mytologi.

FLORA DANICA...

At blomsterne og jordens øvrige frodighed inspirerede mange i Gladsaxe Kommune er helt naturligt, da både professionelle gartnere og menigmand kunne glæde sig over at se blomster og andet

godt vælde frem fra netop den plet af Danmarks muld, som man møjsommeligt havde erhvervet og med flid dyrkede.

Og at netop blomsternes dronning, rosen, var den foretrukne, når der skulle gives blomsternavne, er også helt naturligt.

Men det kan nok undre, at man i det "gamle" Søborg med villager fra de første år af det 20. århundrede havde ikke mindre end tre huse med navnet "Rosenborg" – alle bygget i klar imitationsstil, nederlandsk renæssance i Søborg-murermester-version. Lidt smagte det da af slot, selv om dimensionerne var nok så beskedne i forhold til forbilledet. *Rosenborg*, Maglegårds Allé 19, og Lille Rosenborg i Niels Finsens Allé både i nr. 13 og 65.

Hertil knytter sig *Rosendal* i Kiplings Allé 26, hvor det idylliske navn (grunden skråner ned til renden, der danner skel til Vangede og dermed Gentofte Kommune) står i skærende kontrast til det faktum, at huset under anden verdenskrig beboedes af en af de mest berygtede HIPO-mænd, Hans Chr. Jensen, kendt som "Marokko-Jensen", der henrettedes efter krigen.

Der var også et *Rosendal* på Buddingevej 428-54, senere Tinghøjvej 106-32, et ti tønder land stort handelsgartneri – et af kommunens ældste, måske det ældste – fra 1873, hvor American Tobacco byggede sit store fabrikskompleks i 1951.

Rosenvang lå på Lykkesborg Allé 22 og *Villa Nøkkerose* på Søvej 20 i fornem 20'er palæstil, hvor ingen ringere end sognerådsformanden (1925-29) F.J. Nielsen-Kolding (1868-1937) boede.

Blomstervang var et gartneri på Pilegårdsvej 93-105, mens to andre gartnerier havde udenlandske navne, S. Mathiassens *Blossom* (engelsk for blomst), Lauggårds Allé 48 (fra 1909) og N. Chr. Kallerups på Gladsaxevej 63-73, *Hortulania* (af latin hortus = have).

JEG GIK MIG OVER...

Gladsaxe Kommunes mange søer og andre vådområder har givet navn til en del ejendomme, hvor man ikke mindst i omegnen af Bagsværd Sø har brugt mange sø-navne.

Således fx *Sølyst* ved Aldershvile, en tid under Haraldsgave, en kampestensejendom på alder med slottet, godt 200 år, nu kendt som den kommunale kursusejendom "Søgård" med adresse Slots-parken 32.

Sølyst var også navnet på et gartneri, der var grundlagt i 1903 på Mørkhøjvej 96-106, lige ved grænsen til Husum, hvor der lå en lille sø, der strakte sig på begge sider af grænsen mellem Mørkhøj og Husum. Nu er den fyldt op og erstattet af parcelhuse på Mørkhøj-siden og etagehuse mod Husum.

På Aldershvilevej 71 A (tidligere Bagsværdvej 263) ses villaen *Søblink* (fra 1913), en herskabelig bolig med navnet som minde om den tid, da grundene gik helt ned til bredden af Bagsværd Sø med frit udsyn og ingen Ringvej 4, som først blev anlagt under anden verdenskrig.

Den store villa *Nydam* (fra 1917), Skovalléen 29, har navn efter søen af samme navn, der blev fredet i 1951.

Mosehuset på Gammelmosevej 150-54 var oprindelig en arbejder-bolig til Stengårdens Tegnværk. Det blev købt af murermester J. Th. Olsen i 1901 og eksisterede til 1965, da det blev erstattet af moderne bebyggelse ved nuværende Borremosen. J. Th. Olsen var første formand for Stengårdens Grundejerforening og sad i sognerådet 1913-21. *Mosehuset* ses også i dag på et stråtekt hus, Vandkarsevej 10.

På Pilegårdsvej 107, hjørnet af nuværende Pilebro, lå gartneriet *Åhuset* med navn efter Kagsåen, der dannede skel mellem Gladsaxe og Herlev.

Med relation til Utterslev Mose har vi *Mosely* på Kiær's Allé 14, *Svanely*, Lauggårds Allé 73-81, og *Vigen*, Kirstens Allé 11, mens lav-

området i Kildegårds kvarteret har inspireret til *Engdal*, et gartneri grundlagt i 1912, Ericavej 92-104.

DET BUGTER SIG...

Det kuperede landskab i Gladsaxe Kommune har også sat sig spor i en række navne med bakke, høj og lign.

Vi har tre *Bakkely*'er, Buddinge Hovedgade 22-24, Niels Finsens Allé 56 og det store handelsgartneri på Bagsværd Hovedgade 133, hvor Jørgen Jørgensen var i lære 1907-10.

Desuden *Bakkehuset*, Gammelmosevej 158, *Bakkebo*, Dickens Allé 24, *Bakken*, Kongshvilebakken 58-60, *Åsen*, Carl Blochs Allé 156, *Lyngbakke*, Buddingevej 228, *Højbo*, Søborghus Allé 4 (hvor både navn og årstallet 1924 – med romertal – ses tydeligt), og samme navn, men nok så relevant, *Bakkedraget* 33, *Høje Søborg* (ikke ejendomskomplekset), Dickens Allé 56, *Maglehøj*, gartneri grundlagt i 1902, et af kommunens ældste og et af de sidst overlevende af slagsen (til midten af 1950'erne), *Maglegårds Allé* 65-73. Her ligger rækkehuskomplekset *Lauggårds Vænge* siden 1957. Endvidere *Gladsaxevej*, Niels Fladeland Nielsens Gartneri i hjertet af det gamle Gladsaxe, på den oprindelige *Branddamsvej* 14.

Mærkeligt nok har kun én dal kunnet registreres, *Søborgdal*, Gladsaxevej 40.

DET GAMLE TRÆ, OH...

At Gladsaxe Kommune har været grønnere førhen end i dag kan næppe forbavse – og ej heller at mange har navngivet deres boliger med en træangivelse i forleddet.

Således *Haspehøj*, Hjortevænget 63, *Granhøj*, Christoffers Allé og *Lindehøj* både på Stengårds Allé 92-94 og Aldershvilevej 21.

Træerne gav ly for vejr og vind, og det afspejles i en række navne med træ som forled og -ly som efterled: *Birkely*, Krogshøjvej 147-

49, *Elmely*, Tinghøjvej 66, *Tjørnely*, både et gartneri på Mørkhøjvej 89-95 og en statelig villa på Buddinge Hovedgade 34, hvor Rådhushaven er i dag.

Lindely var en af villaerne fra pionertiden, på Niels Finsens Allé 34. Derudover er der *Poppelly*, Gladsaxevej 349-51, nabo til "Poppegård" i 341-45, *Ellely*, Wergelands Allé 8, *Egely*, Niels Finsens Allé 104, *Kastaniely* både på Anlægsvej 8-12 og Gladsaxe Møllevej 61, hvor familien Koch havde iskagehus i mange år. Det forsvandt i 80'erne med det store nybyggeri.

Tjørnehegn, Carl Blochs Allé 22-24, *Bøgehegn*, Erik Bøghs Allé 8, *Birkegården*, Søvej 3, *Birkehuset*, Erik Bøghs Allé 10 og *Nødebo*, både Gorkis Allé 3 og Ericavej 64-80.

Den nære tilknytning til Hareskoven har givet mange skovnavne i Bagsværdområdet: *Skovhus*, Taxvej 20-22, *Skovbakken*, Elmevænget 5, *Skovhuset*, Elmevænget 35 og *Skovhytten*, Søvej 27, hvor borgmester Erh. Jakobsen flyttede ind i 1963, som den første helårsbeboer.

Til den kategori hører også *Østerlund*, det kendte gartneri på Gammelmosevej 306, som Jørgen Jørgensens fader Peder startede i 1912, samt *Krathuset*, Septembervej 227, også navnet på skovløberhuset ved Højnæsbjerg i Hareskoven.

KALD EN SPADE...

De helt nøgterne navngivere har simpelthen fundet frem til det mest karakteristiske ved deres hus og givet det navn derefter. Meget nærliggende er det, at de allerfleste huse er opført af sten, og at vi da også har sådanne navne. De kendteste er *Stenhuset*, Aldershvile Slots "entréhus", Slotsparken 98, opført af kampesten, mens det yngre, men alligevel op mod hundrede år gamle *Stenhus* på Gammelmosevej 217, er et traditionelt murstenshus lige over for selve Stengårdens hovedbygning.

Gladsaxe Møllevej 127-29 har tilsvarende *Stenstuen*. En hvidkalket bungalow på Stengårds Allé 243 hedder *Hvide Hus*, hvilket er meget indlysende og næppe tænkt med associationer til den nok så berømte og imponante navnefælle i USA's hovedstad!

Ved Skovbrynet Station på den gamle Frederiksborgvej ligger skovløberhuset *Sandskredshus* – netop på en sandet skråning, og i ly af Gladsaxe Kirke lå gartneriet *Kirkely*, Gladsaxe Møllevej 59.

Den nordlige del af Gladsaxe Kommune er udpræget sandet, mens den sydlige er tilsvarende leret. Den sandede undergrund er vel årsagen til, at huset på Birkevænget 23-27 fik navnet *Hedebo*.

På Maglegårds Allé 114 ses tydeligt navnet *Nybo* med årstallet 1927. Det var en af pionererne i udstykningen fra Maglegård, maskinarbejder A.V. Jørgensen, som købte grunden i 1917 og fik eget hus ti år efter. Og hvad var mere nærliggende end at kalde familiens nye bolig for Nybo?

Stentehuset på Skovdiget 137 hentyder til, at der lige overfor har været en stente (dvs. overgang over et gærde) ind til Hareskoven. Det ses i dag som et af Gladsaxe Kommunes bedst vedligeholdte stråtekte huse. *Grænsebo* er også helt logisk. Villaen ligger på Bagsværdvej 101 A og er sidste hus på vejen, før man passerer kommunegrænsen til Lyngby-Taarbæk.

FREMMEDE FRUGTER...

At fremmed frugt smager bedst er ingen nyhed. Ej heller at nordboerne stedse har haft trang til at søge mod fremmede strande. Fra folkevandringstiden over vikingerne til renæssancens, oplysningstidens og guldalderens valfart mod fjerne lande og kulturer – lige til den moderne charterturismes tid med trang til at drage mod fjerne himmelstrøg.

Således også med husnavne i Gladsaxe Kommune, hvor ikke mindst Middelhavsområdet er stærkt repræsenteret. Mest markant

ser vi Italien repræsenteret – både det moderne og i latin-version. Således slet og ret *Italia*, Maglegårds Allé 33, *Mio Nido* (italiensk for “min rede”), Lauggårds Allé 19, og populære rejsemål som *Sorrento*, Uranienborg Allé 3, *Capri*, Wergelands Allé 39 (hvor der i dag kun er rustspor på muren efter det fortryllende navn!), og hertil kan vi så føje nok en Middelhavsø: *Elba*, Marienborg Allé 26.

Når vi går til det klassiske, er det naturligt at starte med den manende latinske indskrift på frk. Andersen-Høyers privatskole på Lauggårds Allé 13-17, der blev indviet i 1903 af pastor A.V. Holm: *Ora et labora* (bed og arbejde). Det skulle være et citat fra den franske kirkepolitiker, munk og helgen Bernhard af Clairveaux (1091-1153). I en årrække husede ejendommen et mere prosaisk foretagende, Lauge Petersens kludevaskeri. Huset blev nedrevet i 1976 for at gøre plads for en børneinstitution.

På Frødings Allé 2, lige bag Søborg Kirke, opførtes i 1924, ti år efter kirken, et menighedshus, som fik navnet *Salem*, hvilket er en kort-form for Jerusalem. En betegnelse, som bruges flere steder i Biblen. Længere nede ad vejen, Frødings Allé 23, har vi villa *Salvum*, opført i 1913. Det er latin for “frelst”. Her møder vi omkring 1920 frk. Esther Lund, der havde “Søborg Privatskole”. Mens vi er ved det religiøse, bør også *Effata* nævnes. Det er aramæisk og betyder “luk dig op”. Bygningen, der ligger Buddinge Hovedgade 115, blev opført 1937 som menighedshus til Gladsaxe Kirke. Den benyttes nu af DK-tankens på hjørnet af Alsikemarken.

På Bakkedraget finder vi i nr. 32 *Dacia*, som er latin for Danmark, og meget naturligt findes *Urania* på Uranienborg Allé 26 (latin for “himmelsk”).

På Christoffers Allé 65-67 ligger *Villa Alba*, som på latin betyder “hvid” (det er kalket rødt i dag), men det kan også være navngivet af en vidtberejst person, som kendte til italiensk, hvor ordet dels betyder solopgang og dels er en by ved Torino. Det var i Villa

Alba, at ingen ringere end Kaj Munk boede på et lejet værelse, da han skulle have ro til at læse forud for sin embedseksamen i 1923.

Går vi til det græske, kan vi starte med den græske gud for kunst og videnskab, *Apollon*, der har givet navn til en velholdt ældre villa på Carl Blochs Allé 4, hvor navnet stadig ses smukt prentet.

Mere spidsfindigt er navnet *Eureka* på Niels Finsens Allé 88. Det betyder på græsk “jeg har fundet det”, og det kan vel referere til, at netop dette sted er det, som familien altid har søgt. Noget lignende kan man forestille sig ved *Omega* på Maglegårds Allé 52. Det er det sidste bogstav i det græske alfabet – og det er måske den bolig, man endelig har nået efter mange forsøg. Det kan være en familie, der har flyttet meget og endelig fundet en sikker havn – drømmehuset?

Mere tvivlsom er *Pantea* på Bakkedraget 4. Det kan være en hjemmelavet variant af “Pantheon” – templet indviet til alle guder – evt. flertalsform med reference til “alle guddommelige ting”; der var jo folk, der tænkte stort i ældre tiders Gladsaxe.

Hvad ejerne har tænkt på, da de navngav den store ældre villa på Gammelmosevej 98-102 *Artemis*, er ikke godt at vide. Artemis var en græsk gudinde, datter af Zeus og tvillingsøster til Apollon. Hun var jagtens gudinde og betragtedes som den evigt kyske. Hvordan den græske mytologi har sneget sig ind i Gladsaxe er nok en overvejelse værd!

Lidt fransk og engelsk skal vi også have med – *Bien Venu* på Aldershvilevej 99 (“velkommen”), hvor Inger Kehlet havde privat “forberedelsesskole” midt i 1920’erne, og hvad er mere passende end den store planteskole *Osborne* på Tinghøjvej 77-93. Det var navnet på det kongelige slot på øen Wight, Dronning Victorias foretrukne vinterresidens. Hvordan forbindelsen til den britiske majestæt er knyttet til Buddinge er ikke godt at vide, men her deler Osborne skæbne med et flertal af de her omhandlede navne.

STEDNAVNE I GLADSAXE KOMMUNE

Gladsaxe Kommunes stednavne frembyder et broget billede – både historisk og betydningsmæssigt. Og om nogen endegyldige tolkninger kan man ikke tale, da der her som andetsteds må gås forsigtigt frem, når kilderne er så usikre. Her er dog i alle tilfælde nr. 1 nævnt som den mest sandsynlige.

GLADSAXE

“Strålende sten” – et klippestykke bragt sydpå med istiden indeholdende skinnende partikler, som har givet stenen og stedet et helligt præg, et kultsted – måske hvor Gladsaxe middelalderforter ses i dag.

“Strålende el. skinnende sværd el. kniv” – anvendt billedligt om et vandløb – Kagsåen på grænsen mellem Herlev og Gladsaxe. “Strålende rydning”.

BAGSVÆRD

- 1 “En skråning el. søbred med harpiksholdigt træ” – ved Bagsværd Sø (sværd jf. grønsværd).
- 2 “En bar (ubevokset) jordoverflade”.
- 3 “Bredden ved Bars sø – i så fald skulle Bar være et egenavn (en gud el. stormand).”

BUDDINGE

-inge er en almindelig landsbyendelse (jf. Jellinge, Ellinge, Helsinge m.v.), der går tilbage til folkevandringstiden (5. årh.).

- 1 “Byen ved boderne” – første del af ordet kan betyde lille hus (“bod”) og referere til til Sokkelund Herreds ting, som afholdtes i Budding, hvor tingmændene overnattede i små huse, når der var tingmøde.
- 2 “Byen ved den lave bevoksning el. træstubbene” – bud (ældre = “but”) kan betyde træstamme eller stub.

- 3 “Byen ved bakken” – but kan betyde klump el. forhøjning og henvise til det bakkede terræn (jf. Tinghøj, hvor tingstedet lå, Københavns højeste punkt – i dag m. tv-masten).

MØRKHØJ

“Høj” henviser utvivlsomt til bronzealderhøjen “Sneglehøj” ved nuværende Turbinevej.

- 1 “Byen ved den mørke høj” – det mørke kunne være den mørke mosejord i Gyngemosen og /el. den mørke lyngbevoksning.
- 2 “Byen ved gravhøjen i mosen” – i ældre former ses Mørkhøj stavet med “y” og kunne således være afledt af myr = mose (jf. myremalm).

SØBORG

Søborg er ikke nogen oprindelig landsby, men et lokalt marknavn, som gav navn til den første bymæssige bebyggelse, der opstod i 1900-tallets første årtier.

“Bakken ved søen”, idet sø skulle være Utterslev Mose, som tidligere var – og benævntes – “sø”. Og “borg” kan være en variant af berg el. bjerg = bakke (jf. Frederiksberg, Bispebjerg og Jeppe på Bjerget). Afledt af den kraftige stigning i terrænet fra Utterslev Mose til Buddinge).

ARNE J. HERMANN F. 1930, CAND.MAG. I ENGELSK OG DANSK. LEKTOR VED GAMMEL HELLERUP GYMNASIUM 1964-2000. FORMAND FOR DET DANSKE HUGUENOTSAMFUND SIDEN 1989, NÆSTFORM. I MODERSMÅL-SELSKABET SIDEN 1991 OG NÆSTFORM. I HISTORISK-TOPOGRAFISK SELSKAB FOR GLADSAXE KOMMUNE SIDEN 1992. HAR BL.A. UDGIVET “GLADSAXE MILJØER FØR OG NU, EN BILLEDKAVALKADE” (1987).